

der Pharmazeutischen Fakultät in Beograd befindet. Hervorgehoben wird die Bedeutung des Dioskorides in der Wissenschaft heilender Rohstoffe pflanzlicher, tierischer und mineralischer Herkunft, sowie die Tatsache, dass, wie aus dem medizinischen Codex des Klosters Hilandar unter Nr. 517 ersichtlich, das Werk „De materia medica“ auch bei den Serben bereits im XV oder anfangs des XVI Jahrhunderts interpretiert worden ist.

DIOSCORIDES AND HIS WORK „MATERIA MEDICA“

Andrija MIRKOVIĆ

IN 1952, PROF. DR. ĐORĐE SP. RADOJČIĆ DISCOVERED A MEDICAL MANUSCRIPT IN the Monastery Hilandar (Greece), written in serbian language and registered under number 517. This manuscript was studied by prof. dr. Relja Katić who has established that this written document represents an extended version of Dioscorides' Codex. On this occasion, the author of this study discusses the influence of Dioscorides' work „De materia medica“ on many cultured nations and on authors of medical manuals and books.

The author discusses especially Ruelli's interpretation of an original copy of Dioscorides' work published in 1547 and kept in the Museum of History of Pharmacology at the Faculty of Pharmacology in Beograd. Finally, the author stresses Dioscorides' significance for the science of medical raw material of vegetal, animal and mineral origin, as well as the fact that his work „De materia medica“ has been interpreted with Serbs already in the XV or at the beginning of the XVI century, as it can be realized from the Medical Codex of Hilandar, under number 517.

NAŠ NAJSTARIJI ZAPIS O GOLUBAČKOJ MUŠICI

Relja KATIĆ

GOLUBAČKA MUŠICA JE ODUVEK PRIČINJAVALA VELIKE ŠTETE NAŠEM stočarstvu. Ako se ima u vidu da je stočarstvo bilo od osobitog značaja za privredu Srbije, onda je sasvim razumljivo u kojoj mjeri su gubici izazvani njenim invazijama morali biti teški našem narodu. U arhivskim dokumentima bivše Torontalske županije kao i Zemunskog i Pančevačkog magistrata postoji masa podataka koji se odnose na ove invazije kao i velike gubitke koje je ta štetočina izazvala u Banatu, u predelima oko reke Tamiš. No to su mahom kraći izveštaji koji sadrže isključivo podatke o gubicima.

Prvi naučni rad o golubačkoj mušici bio je napisan na nemačkom jeziku i njegov autor je Schönbauer koji je, 1795. godine, izdao svoju monografiju pod naslovom: *Die Geschichte der Kolumbarscher Mücke*. Pored ostalog, u svojoj studiji je opisao jednu težu invaziju iz 1795. godine, kojom prilikom je samo u Banatu uginulo 52 konja, 131 goveče, 310 ovaca i 110 svinja. Inače prvi pisani pomen o pojavi golubačke mušice u Srbiji nalazimo u *Putopisu* pruskog oficira Pirha, iz 1829. godine.

Prvi zapis o golubačkoj mušici na našem jeziku, koji potiče iz 1811. godine, nalazi se u *Jestestvosloviu* Pavla Kengelca.

Ovaj zapis je nastao u uskoj vezi sa pojavom racionalizma u Srba, u kojih je, taj idejni pravac naišao na oduševljene pristalice. Silom otrgnuti od svog kulturnog razvoja i većito ugnjetavani od svojih porobljivača, Srbi u Austriji ne samo da su prihvatili ideje racionalizma već su postali i njegovi propovednici. Ovo je sasvim razumljivo jer posle dolaska na vlast Josifa II za Srbe i Jevreje u Austro-Ugarskoj je nastalo snošljivije stanje, istina, u početku još samo formalno. Jer praktično, za njih su još uvek bili zatvoreni rimokatolički univerziteti u Austriji te su oni odlazili na sever, na protestantske fakultete koji su bili glavni rasadnici racionalističke filozofije. Ovo je razlog što se u to doba u Srba javlja veliki interes za prirodne nauke i za njihovu popularizaciju u širokim našim neprosvećenim masama. Značajno je, da se tada u nas javljaju i spisi originalna karaktera među koje spada i spis Pavla Kengelca u kome se nalazi poglavlje o golubačkoj mušici.

Pavle Kengelac (1770—1834), profesor Karlovačke bogoslovije, bio je jedan od najučenijih Srba svoga vremena. Završio je tri fakulteta (pravo u Pešti, filozofiju u Haleu i teologiju u Rusiji) i bio poliglot (znao je ruski, nemački, francuski, grčki, mađarski i latinski jezik). Pomenutu knjigu izdao je u Budimu

o trošku Georgija Stefanovića iz Temišvara, „osobitog ljubitelja slavenskago književstva“. Iako je knjiga bila izdata s ciljem da posluži prosvjećivanju naših narodnih masa, ona je napisana nerazumljivim ruskoslovenskim jezikom. Pada u oči, da Kengelac, iako racionalista, govori protivu pisanja jezikom koji je blizak narodu. Ta činjenica je utoliko nerazumljivija što se u to doba počinje u nas da oseća jak uticaj ideja Dositeja Obradovića koji je isto tako vodio borbu protivu zaostalosti našeg naroda. Ovo se ne može objasniti ni time što je Kengelac bio crkveni čovek, jer se on u svom spisu energično zalaže protivu srednjovekovnih shvatanja o pojavama života.

O golubačkoj mušici Kengelac piše na str. 65—68 sledeće:

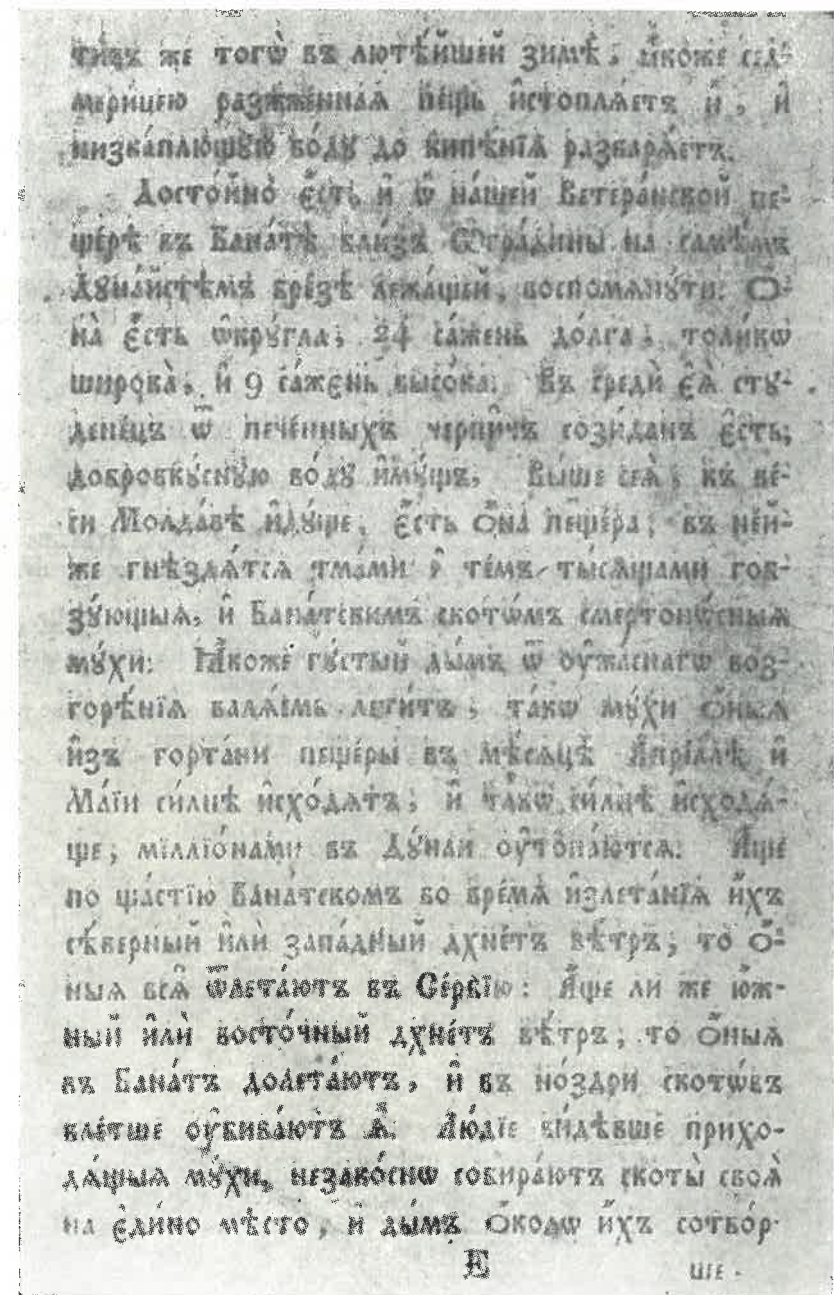
„... Бише сеја, к веси Молдавје идуšче, jeste она пеšчера, в неіше гнѣздатсја тмами і тем тисјаšчами гобзујушчїа, і Банатским скотом смертоноснїа муи. Јакоже густїи дїм от узаснаго возгорїенїа валїајем летїт, тако муи онїа из гортани пеšчери в мјасјасје Appillje і Majii, силнје ішодјат, і тако силнје ішодјашче, мїліонамї в Дунавје утопajутсја. Ашче по шчастїу Банатском во время излетанїа их сјевнїи или западнїи днет вјетер, то онїа вѣа отлетajут в Србїю: ашче ли же јужнїи или восточнїи днет вјетр, то онїа в Банат долетajут, і в ноздри скотов влетеше убивajут ја. Лјудїе видјевше приходјашчїа муи, незаконсно собїрајут скоти своја на једно мјесто, і дїм околу их сотвореше от смрти их тако избављajут. Летанїе такових по себје малїх, по хреbtје бјелїх или пестренїх мух, обаче зјело јадовїтїх, по шчастїу нашем должае от 8 или 10 днїеї не трајет. Труда і іздивенїа не пошчадїеша лјудїе, малaja врата онїа пеšчери многократнје заградїтї, і оловом залїтї, обаче тшчетен бје труд і іздивенїе их. Јегда прїдет время излетанїа их, зазїданнаја врата пеšчери, јакоже от удара громова распадajутсја, і муи начнут излетатї. Сгарajемїи прah в вnutреност пеšчери матаху і запалїваху, і топї бїваху, і не могоше их істребїтї. Јакоже песїа муи Егїптjаном стузahu, тако стузajут нам і скотом нашїм муи сїа: Чуздотворнї жезал Мојсеов могл бї точїу іскоренїтї ја.“

Ovo bi bio prvi i najstariji pomen o golubačkoj mušici pisan na našem jeziku, objavljen u ovom obliku.

Slično gledište zastupa i dr Emerih Lindenmajer, jedan od najzaslužnijih ljudi našeg saniteta i pisac prve monografije o zdravstvenim prilikama u Srbiji XVII veka. I on je mišljenja da se golubačke mušice legu u pećinama oko Golupca, i navodi slična sredstva koja je narod koristio u borbi protivu ovog štetočinskog insekta a koja su se, uostalom, sve do skora koristila.

Spomenuto poglavlje Kengelčeva spisa za nas je značajno jer će, verovatno, još za dugi niz godina predstavljati jedini spis ovakve vrste pisan na narodnom jeziku. Pirhov i Lindenmajerov spis pisani su na nemačkom jeziku, dok je Izveštaj o golubačkoj mušici dr Aćima Medovića, iz 1848. godine, ostao neobjavljen. Inače, s obzirom na vreme i shvatanja koja su postojala u to doba, Medovičev izveštaj predstavlja vrlo temeljnu studiju koja može da služi na čast našoj nauci.

Zbog svega ovoga opis golubačke mušice P. Kengelca predstavlja ne samo dragocen spis naše veterinarske nauke već prirodnih nauka uopšte. Nesumnjivo je da njegov značaj leži u prvom redu u tome, što je on napisan na narodnom jeziku, i što se autorova gledišta o biologiji golubačke mušice, izneta u tom poglavlju, ne razlikuju od onih koja su tada postojala u nauci. To je i razumljivo, jer sadržaj Kengelčevog *Jestestvoslovija* u celini potvrđuje njegovo odlično poznavanje u to doba savremenih saznanja u oblasti bioloških nauka.

Tekst o golubačkoj mušici (*Jestestvoslovije* P. Kengelca, 1811, Budim. Biblioteka Sekcije za istoriju medicine Instituta za medicinska istraživanja).

DIE ÄLTESTE IN DER LANDESSPRACHE VERFASSTE SCHRIFT ÜBER DIE GOLUBATZ-MÜCKE

Relja KATIĆ

PAVLE KENGELAC HAT IN SEINEM BUCH „JESTESTVOSLOVIJE“ IM JAHRE 1811 ANGABEN über die Golubatz-Mücke veröffentlicht. Dieses Werk ist die erste in der Landessprache verfasste Schrift.

Die Daten über die Golubatz-Mücke sind äusserst interessant und die vom Verfasser geschilderte Biologie dieser Mücke weist keinen Unterschied auf mit den Auffassungen der damaligen Wissenschaft über sie.

Der Autor dieser Arbeit spricht über Pavle Kengelac und dessen Ansichten über diese besondere Mückenart, die im Orte Golubac allein vorkommt und dessen Namen trägt.

СТАРЕЙШАЯ ЗАПИСЬ О ГОЛУБАЦКОЙ МУШКЕ НА НАРОДНОМ ЯЗЫКЕ

Реля КАТИЧ

В СВОЕЙ КНИГЕ „ЕСТЕСТВОСЛОВИЕ“, 1811 ГОДА, ПAVЛЕ КЕНГЕЛАЦ приводит и данные о голубацкой мушке. Это первый труд, написанный на народном языке.

Данные о голубацкой мушке представляют большой интерес, причем изложенная Павлом Кенгелацем биология этой мушки не отличается от данных, существовавших в научных работах того времени.

Автор статьи приводит данные о Павле Кенгелаце и довольно подробно излагает его взгляды относительно голубацкой мушки.

SARADNICI U OVOM BROJU:

Prof. dr vet. Relja KATIĆ (Beograd, Kosmajaska 53)

Prim. dr Đuro ORLIĆ (Dubrovnik — Pile, Đure Pulića 1)

Doc. dr med. Ivan PINTAR (Ljubljana, Gosposvetska 1)

Dr vet. Jaša ROMANO (Beograd, Balkanska 47)

Prof. dr med. Vladimir BAZALA (Zagreb, Vlaška 95)

Prof. mr Franc MINAŘIK (Maribor, Gregorčičeva 56)

Prim. dr med. Juraj KERBLER (Zagreb, Gajeva 35)

Tanasije ILIĆ, profesor (Beograd, Kursulina 6)

Vet. Dragoljub DIVLJANOVIĆ (Valjevo, 15. septembra 9)

Dr med. Branislav NOVAKOVIĆ (Beograd, Alekse Nenadovića 12—14)

Prof. dr pharm. Jovan TUCAKOV (Beograd, 29. novembra 66)

Dr pharm. Andrija MIRKOVIĆ (Novi Sad, Narodnih heroja 19)